

sorában majd nem szóról-szóra közli. Elköveti azt az igaztalanságot, hogy míg a dalárdások százairól megemlékszik s a dalárdák elnökeit és alelnökeit — köztük városunk érdemes polgárát: Benigni Sámuel is — érdemük szerint méltatja, addig Bartalus Istvánnal, egyetlen igazi zenetudósunkkal, három általánosságban frott sorral végez.

Nem képes meglátni sem emberekben, sem dolgokban a lényeg-
get, azért tele van könyve feleslegekkel és külsőségekkel. Előtte kiemelésre méltó körülmény, hogy a hercegprimás „sajátkezüleg“ irt Lisztnek (238. l.) és hogy Liszt összes kitüntetési rendjeleivel a mellén dirigált (240.) Különösen tulságos gondot fordít az ünnepélyek és jubileumok részletes leírására. Közli az ott énekelt szövegeket (miért nem a dal-
lamot?) és dalárda hangversenyeken szóról-szóra leírja a dalárda ve-
zetők üdvözlő beszédeit, sokszor 3—4-et, pedig tudjuk, nem Tukidides és Sallustus modorában szokták ezeket tartani. Sokszor szavai úgy tünnek fel, mintha a dolgok lényegét érintenék, de valójában a felületen úsznak és az olvasót végképpen kifárasztják. A sok mellékes dolog külsőség, ismétlése a szavaknak és dolgoknak, annyira elijesztik az olvasót, hogy nem képes az egész könyvet végig olvasni. Hitem, hogy a körülbelől 50 ivnyi könyv lényegét veszteség nélkül le lehetne 5 ivre nyomtatni. Megnehezítik a könyv olvasását az a temérdek idegen szó és kifejezés, melyekből egész szótárra való kitelnék. Valóban a mű nyelvezete a napilapokkal egy magaslaton áll.

Megvallom, én csupán két dolgot tanultam e könyvből. Megismerkedtem Wagner Richárd levelével (310. l.) s abból azt látom, hogy e nagy ember a magyar zene helyzetét néhány napi itt tartózkodása alatt jobban felismerte, mint legjobbaink. És e könyvből tanultam meg azt is, mire képes a klikk. A kit érdekel, olvassa el e könyv 338. és köv. lapjain, hogy egy 8 tagú bizottság a német udvari ármánynyal szemben mikép vitte diadalra Liszt esztergomi miséjét. Ebben az esetben az egész igazság a klikk mellett volt, de hát mikor csak a féligazság van mellettük?! Szegény igriczek és naturalisták! Ha tudatlanok s mint ilyenek elbizakodottak voltatok is, több szeretetet érdemeltetek volna!

Sepródi János.

III. Béla magyar király emlékezete.

Dicsőségesen uralkodó utódja I. Ferencz József császár és apostoli király legmagasabb segélyével a magyar kormány megbízásából szerkesztette *Forster Gyula*. Budapest, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája 1900. 4°, 358 l.

Még élénk emlékezetünkben él az a nagyszerű gyászpompá, melylyel a magyar nemzet, dicsőségesen uralkodó királyunk intésére hallgatva, a budavári Mátyás templomba helyezte el III. Béla királyunk ereklyéit, földi maradványait. A kegyelet, mely a sok viszontagság

között is megőrzött drága ereklyéket körülrajongta, méltó volt a nagy király emlékezetéhez, de méltó a magyar nemzethez is. Ennek a kegyeletnek hatása alatt jelent meg e nagyszabású, díszes irodalmi mű is, III. Béla királyunk halálának 704. évfordulóján, hogy hirdesse örök időkre a nagy király dicső emlékezetét.

Az alkalom jelentőségének megfelelő, tudományos irodalmi és művészeti színvonalon álló művet óhajtott létesíteni vallás- és közoktatásügyi miniszterünk, midőn 1897. évi decz. 5-én kelt leiratában a munka költségeire 3000 frtot engedélyezett.

A miniszter intenczióinak megfelelő egész kivitelében: tartalmánál és külső kiállításánál fogva is az előttünk fekvő díszmunka.

Egész kis írói gárda sorakozott a fáradhatatlan szerkesztő körül, hogy tudásukat és lelkesedésüket egyesítve róják le a kegyelet adóját, hogy kimerítő, hű képben állítsák előnkbe III. Béla kiváló alakját, megismertessék az ő korának történetét, Magyarország akkori közállapotát. De még ennél is többet ad az emlékmű. Mint olyat igyekszik III. Bélát előnkbe állítani, mint „a ki által a magyar állameszme azt az alakot nyeri, melynek körvonalaiban az a Habsburgok jogara alatt a jogi vagy a tényleges állapot szerint ma is jelentkezik“. Ennek a czélnak megfelelőleg külön cikkben ismerteti az emlékmű a magyar szent koronát és a koronázási palástot, a magyar királyság specifiusszámájához fűződő e két drága ereklyét.

Megismerteti velünk továbbá fővonalaival szerint azt a lezármazást is, mely Európa uralkodó házai s az Árpádok vérségi összeköttetését állítja előnkbe, hogy kitűnjék, mennyire iparkodtak Európa fejedelmi családjaikat vérségi kapcsolatba hozni a magyar királyokkal, kik közül épen III. Béla leányági ivadékai minden régi európai uralkodócsaláddal rokonságban állottak.

Végül külön cikkben, három fejezetre osztva megemlékezik e díszmű azokról a síremlékekről, melyek királyaink és családjaink emlékezetét hirdetik.

Ezek közé fűzik III. Béla királynak és hitvesének családi történetét, s az országnak az ő korabeli közművelődési, művészeti és gazdasági állapotát tárgyazó cikkeket.

Tartalmuk és szerzőik szerint sorrendben a következő cikkekre oszlik az egész mű:

1. A bevezetés tartalmazza I. Ferencz József kéziratát, ősei III. Béla és hitvese Châtillon Anna hamvainak a budavári koronázó templomban állítandó síremlékbe helyezése iránt. E czim alatt megismerteti a szerző a mű előállításának külső történetével, hálával említi fel azok neveit, kik az előállítás nehéz munkáját elősegítették s rövid tájékoztatást nyújt a munka tartalmáról és beosztásáról.

E bevezetést követi 2. a mű tulajdonképeni első része „*Székesfehérvár koronázó temploma*“ czimmal szintén Forster Gyula

tollából, mihez a harmadik cikkben *Czobor* Bélának „a székesfehérvári ásatások“-ról írt tanulmánya sorakozik. A székesfehérvári bazilika területén történt ásatások pedig azért nevezetesek III. Béla emlékezetére vonatkozólag, mert több más királyunk sirja között az övét is itt fedezték fel 1848-ban.

A következő 4 cikkben „III. Béla és családja“-val ismert meg *Pauler* Gyula, az 5 ikben pedig *Forster* Gyula ír, „*Anna királyné és családja*“ címmel.

A 6. cikkben, melynek czime „III. Béla és a magyar irodalom“, az országnak III. Béla korabeli történeti rajza tárul előnkbe *Thallóczy* Lajos tollából. Ugy ismerjük meg ebből III. Bélát, mint a ki az előző zavaros állapotokból országának külsőleg hatalmat, belsőleg jólétet, magának pedig az első akadályok legyőzése után 23 évig tartó zavartalan uralmat biztosít, a kit uralkodási tényei, az elért eredmények nagy, alapító elődjei sorába emeltek.

A 7. cikk a magyar királyság állameszméjét kifejező szent korona és a koronázási palást leírását adja *Czobor* Béla tollából.

Majd 8-szor *Békefi* Remigtől kapjuk „III. Béla és a magyar nemzet művelődése“ címmel az ország egyházi-, szellemi-, jog- és nemzetgazdaságának életének érdekes képét.

A következő (9.) fejezet „III. Béla király oklevelei“-t tárgyalja *Fejérpataki* László leírásában, mihez a 10. cikkben *Réthy* László „II. Géza és III. Béla érmei“ című ismertetése csatlakozik.

Egy újabb fejezetben (11.) a III. Béla király emlékezetéhez fűződő esztergomi bazilika műrégészeti ismertetését adja *Czobor* Béla.

Forster Gyula pedig a következő 12. cikkben „a királyi temetek viszontagságai“-t írja meg, míg a 13-ban *Török* Aurél „III. Béla és első hitvese földi maradványai“ címmel ír. Ezek után következnek 14. „III. Béla és hitvese halotti ékszerai“ *Czobor* Bélától, 15. „III. Béla fegyverzete s az Árpádházi királyok jelvényei *Nagy* Gézától.

Mit 16 *Forster* Gyulának „III. Béla és hitvese hamvainak visszavitele a koronázó templomba“ cz. leírása követ.

A 17. cikkben pedig III. Béla újabb nyugvóhelyéről „a budavári koronázó templom“-ról ír ugyancsak a szerkesztő.

Majd egymás után következnek (18.) III. Béla temetése, *Békefi* Remigtől: (19.) „III. Béla ivadécai az európai uralkodó házakban“, *Nagy* Gézától; (20.) „Szent László király váradí egyháza“, *Forster* Gyulától; (21.) „Szent László király ereklye tartó mellszobra“, *Czobor* Bélától és az „Árpádházi siremlékek“ *Forster* Gyulától. Míg végül (23.) a függelékben *Fejérpataky* Lászlótól vesszük a közölt oklevél-szövegek olvasását, a Béla király jegyzője által írt Magyar historiának első lapját és Margit királyné oklevelét.

Ha ehez a gazdag tartalomhoz hozzávesszük a számos díszítő képet, díszítményeket, színes initialékat, oklevél hasonmásokat, pecsét-

és éremmásokat stb., melyek mind a leggondosabb hű kivitelben egészítik ki a szöveget: előttünk áll körvonalalaiban a „III. Béla emlékezeté”-nek szentelt díszmunka.

Az összes ábrák, néhány kivétellel eredeti, a jelen munka számára rendelt clichék után készültek. A diszitó képek között 13 külön tábla van és pedig 3 autotypia, 10 chromotypia. A szövegbe nyomott díszítmények száma 241; közöttük 13 chromotypia.

A kötés is az egész műnek megfelelő diszes kiállítású. A sötét barna színű dombormű vászonkötés keménytábláját román diszítésű keret négyszögben szegélyezi. Mind a négy szegély-vonal középrészén egy-egy czimer domborműve látható. Felül a magyar czimeré, jobbra a kettős kereszt állami czimeré, ballra az Árpádok s alul a Châtillonok családi czimerének dombormű nyomása. A négyszögű kereten belül pedig a román stylek megfelelő, sötét piros színű és aranyszegélyű betűkből a könyv czime: „III. Béla magyar király emlékezete” tűnik elő.

Sz—a.

Carlyle két essayje.

A hősokról. Nyaklancz. Fordította: Végh Arthur dr. Budapest, 1900.
Az Akadémia kiadása.

Sír *Walter Raleigh*, a nagy történetíró egyszer fogságba került Börtönablakának egyhangú kilátását ritkán zavarta meg valami szokatlan. Egyszer aztán összeverekedett két ember az ablaka előtt és nagy nézősereg szemeláttára agyba főbe verték egymást. *Walter Raleigh* látta, nézte s figyelte a csetepatét. Nemsokára börtönőre, majd annak felesége is elmondta a történeteket, — de csodálatos — valamennyi más színezéssel, más szemmel látva, más felfogásban örökítették meg azt a látszólag közönséges, mindennapi eseményt. A mende-mondák csacska műzsája még azt is hozzá fűzi e történethez, hogy a nagy történetíró megfogadta, hogy soha több históriát nem ír, mert meggyőződött arról, hogy annak ilyenformán semmi értéke nincsen.

A dolog azonban valószínűleg nem állott éppen ilyen kétségbeesett helyzetben. Valószínűleg a nagy angol is csak azt látta be, — a minék kedvéért magam is ezítoalom az anekdotát — hogy a tulajdonképeni történetekben vajmi kevés az, a mit *objectiv* szóval takargatunk (mert a lényegét megismerni képtelenek vagyunk) s hogy voltaképen a történetírás mesterségénél a *mit?* mellett nagyon is közel áll a *hogyan?* kérdése.

Az események történnek, a hogyan a ható, gátló okok egymás között megegyeznek. A mozgás látható csak, de nem a rugók, melyek megindítják.

Ezeket az okokat, rugókat, mozgató erőket meglátni nehéz. Éles, edzett s tiszta szem kell hozzá. Az *objectiv* esemény *subjectiv* háttérre mibennünk rejlik.